

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Exploring the Role of Digital Social Pressure on Smartphone Addiction

Akıllı Telefon Bağımlılığı Üzerinde Dijital Sosyal Baskının Rolünü Keşfetmek

Ali Dula¹, Şakir Güler²

Abstract:

People who do not use 21st-century technologies, especially smartphones, are unconsciously encouraged by the network society to use these technologies. Therefore, today, people are not only using digital technologies but are also exposed to social pressure due to digital interaction networks. Therefore, one of the important factors behind smartphone addiction is the digital social pressure felt in society. However, research examining the role of digital social pressure is very limited. In order to contribute to the limited literature in question, this research explores the effect of digital social pressure on smartphone addiction with the Structural Equation Model. Thus, it provides empirical evidence to the literature. The sample of the study consists of 620 people selected by the cluster sampling method. Data were collected with a questionnaire including Personal Information Form, Digital Social Pressure Scale and Smartphone Addiction Scale. In order to show the causal relationship between the variables, the data were analyzed with SEM. The results show that digital social pressure has a very strong positive effect on smartphone addiction. As the level of education increases, digital social pressure increases and smartphone addiction decreases. People involuntarily use messaging applications such as Whatsapp/Telegram intensively. Organizing various trainings to prevent digital social pressure is very important to reduce the negative effects of smartphone addiction. Thus, individual and social well-being can be improved.

Keywords: digital social pressure, smart phone addiction, social media

*This study was accepted as oral presentation in congress: 2nd Current Issues in Business and Economic Studies, London UK, 2022.

¹PhD, AAB University, Faculty of Komunikimit Masiv, Department of Gazetari, Prishtinë-Kosovo, alidula@hotmail.com Orcid: 0000-0003-3988-2824

²Assoc. Prof., Süleyman Demirel University, Faculty of Communication, Isparta-Turkey, sakirguler@yandex.com, Orcid: 0000-0002-7365-6639

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Şakir Güler, Süleyman Demirel University, Faculty of Communication, Isparta-Turkey, E-mail: sakirguler@yandex.com

Date of Received/Geliş Tarihi: 02.08.2022, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 19.09.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 13.10.2022, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 27.10.2022

Citing/Referans Gösterimi: Dula, A. & Güler, Ş. (2022). Exploring the Role of Digital Social Pressure on Smartphone Addiction, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 1-9, Published Online October 27, 2022. [Doi:10.35365/ctjpp.22.4.01](http://doi.org/10.35365/ctjpp.22.4.01)

© 2022 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktpjpp.org). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Öz:

Akıllı telefon başta olmak üzere 21. yüzyıl teknolojilerini kullanmayan kişiler, ağ toplumu tarafından bu teknolojileri kullanmaları yönünde, bilinçsiz bir biçimde teşvik edilmektedir. Bu nedenle insanlar günümüzde yalnızca dijital teknolojileri kullanmakla kalmayıp aynı zamanda dijital etkileşim ağlarının etkisiyle bir sosyal baskıya da maruz kalmaktadır. Dolayısıyla akıllı telefon bağımlılığının arkasında yatan faktörlerden önemli bir tanesi de toplumda hissedilen dijital sosyal baskıdır. Buna rağmen dijital sosyal baskının rolünü sorgulayan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Söz konusu sınırlı tartışma ortamına katkı sağlayabilmek amacıyla bu araştırmada “dijital sosyal baskının” akıllı telefon bağımlılığı üzerindeki etkisi Yapısal Eşitlik Modeli ile keşfedilerek literatüre ampirik kanıtlar sunulmaktadır. Küme örneklem yöntemiyle seçilen 620 kişi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Veriler, Kişisel Bilgi Formu, Dijital Sosyal Baskı Ölçeği ve Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeğini içeren anket formuyla toplanmıştır. Değişkenler arasındaki nedensel ilişkiyi gösterebilmek amacıyla veriler, YEM ile analiz edilmiştir. Sonuçlar dijital sosyal baskının akıllı telefon bağımlılığı üzerinde oldukça güçlü pozitif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi arttıkça dijital sosyal baskının arttığı, akıllı telefon bağımlılığının ise azaldığı gözlenmiştir. Whatsapp/Telegram gibi mesajlaşma uygulamalarının mecburen yoğun bir biçimde kullanıldığı teşhis edilmiştir. Dijital sosyal baskıyı önlemeye yönelik çeşitli eğitimlerin düzenlenmesi, akıllı telefon bağımlılığının olumsuz etkilerini azaltabilmek için oldukça önemlidir. Böylece bireysel ve toplumsal refahın iyileştirilebileceği varsayılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: dijital sosyal baskı, akıllı telefon bağımlılığı, dijital teknoloji, sosyal medya

Giriş

2022 yılı itibarıyla dünya üzerinde 8.28 milyon mobil bağlantı oranı mevcuttur. Türkiye’de ise insanların %97.5’i akıllı telefon kullanıcısıdır. 8 saat ve üzeri internet kullanım ortalamasına sahip Türkiye’de, internete bağlanmak için insanların %95.5’inin akıllı telefonları tercih etmesi (Wearesocial, 2022) bu cihazların bireysel ve sosyal yaşam ile ne denli iç içe geçtiğinin ve araştırmaya değer bir konu olduğunun bir yansımasıdır. Dijital teknolojileri kullanma oranında yaşanan artışla birlikte gündelik yaşama dair bazı standartlar bu teknolojiler üzerine inşa edilmiştir. İnsanlar görünürlüklerini artırabilmek ve sosyal bağlantılarını canlı tutabilmek adına bu platformlarda var olma kaygısı gütmektedir. İş hayatında her kademedeki insanın LinkedIn’e üye olması, acil toplantıların organize edilmesinde Zoom, Teams gibi uygulamaların kullanımı (Chawla, 2020), yeni arkadaş edinme kimselerin birbirlerini sosyal ağlardan eklemeleri gibi aktiviteler bu yeni standartlara örnek verilebilir. Dolayısıyla akıllı telefonlar bu yeni nesil uygulama ve programları bünyelerinde barındırdığından dijital dünyaya dahil olabilmenin vazgeçilmez aygıtları haline gelmişlerdir. Birçok teknolojik yenilik ortaya çıkar çıkmaz, en hızlı biçimde akıllı telefonlar dikkate alınarak uyarlanmakta/güncellenmektedir.

Akıllı telefonlar yaygınlaştığından beri günlük yaşamdaki birçok aktivite bu araçlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu durum akıllı telefon bağımlılığı (ATB) gibi insan hayatını olumsuz etkileyen yeni nesil bir bağımlılık türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Araştırmalar eğlenceli vakit geçirme isteğinin, bilgi arayışının (Liang ve Leung, 2018), düşük akademik performansın, okula yönelik ilgisizliğin ve memnuniyetsizliğin (Lee ve Lee, 2017), yaşam doyumsuzluğunun, algılanan stresin (Vujić ve Szabo, 2022) ve benzer psiko-sosyal bağlamdaki birçok faktörün akıllı telefon bağımlılığı üzerinde pozitif yönde etkisi olduğunu bildirmektedir. Buna karşılık 21. yüzyılın bir getirisi olarak akıllı cihaz ve uygulamaları kullanmaya dair kullanıcıların birbirlerini baskıya maruz bırakmasının

üzerinde yeterince durulmamaktadır. Dijital sosyal baskı olarak isimlendirilen bu unsurun rolüne odaklanan araştırmalar birkaç çalışma ile sınırlıdır (Gui ve Büchi, 2021; Herrero vd, 2021). Bu nedenle sunulan araştırma ile dijital sosyal baskının, akıllı telefon bağımlılığı üzerindeki etkisini görünür kılmak ve mevcut sınırlı literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

İnsan, doğası gereği içinde yaşadığı toplumun dinamiklerinden etkilenen ve bu dinamiklere uyuma davranışı gösteren bir varlıktır (Neumann, 1998; Asch, 1955). Freedman vd. (1993) toplumla ters düşme korkusunun insan için önemli bir endişe kaynağı olduğunu aktarmaktadır. Kendisinden farklı bir düşünceye sahip grupla karşılaşan bireylerin muhatap oldukları toplulukla ters düşmekten kaçınacağı ve dışarıda kalmak istemeyeceği belirtilmektedir. Bu bağlamda dijital sosyal baskı bireyleri genel kanaat yönünde düşünmeye, davranmaya sevk etmektedir. Böylece birey genel kanaatle uzlaşarak yaşadığı kaygıyı minimize etmektedir. Bu açıdan bakıldığında toplumsal yaşam alanı öznel daire dışında varlığını sürdüren ve öznel (bireysel) yaşam alanını da düzenleyici bir üst mekanizma olarak düşünülebilir.

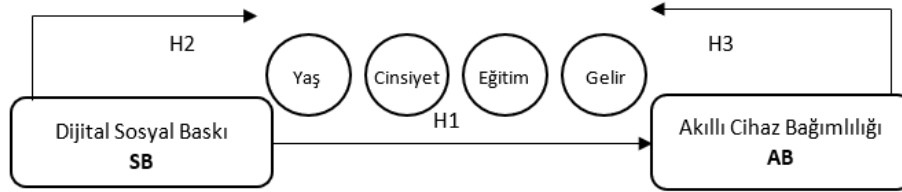
Dijital teknolojiler 21. yüzyılın doğasıyla uygun olarak bu sosyal baskının hissedildiği yeni nesil alanlar olarak değerlendirilebilir. Boyd (2008), birçok gencin sosyal ağlara katılmaları için arkadaşları tarafından baskıya maruz kaldığını, bunu yapmadıklarında dışlandıklarını aktarmaktadır. Sosyal ağlarda sürekli çevrim içi olmayı sağlayan akıllı telefonlar hem dijital sosyal baskının kurulması için bir araç hem de kullanıcıların bağımlı oldukları birer aygıt olarak konunun merkezinde yer almaktadır (Taner, 2013). Dolayısıyla dijital teknolojileri kullanma konusundaki sosyal baskı, teknoloji bağımlılığı gibi çeşitli sorunları tetiklemektedir (Ting vd., 2011).

Sınırlı sayıdaki araştırma dijital sosyal baskının (DSB) akıllı telefon bağımlılığı (ATB) üzerinde pozitif yönde etkisi olduğunu göstermektedir (Herrero vd., 2021; Gui & Büchi, 2021). Dijital aşırı kullanıma zemin hazırlayan faktörler incelendiğinde, bulgular akıllı telefon gibi

teknolojilerin yoğun kullanımı ile dijital sosyal baskı arasında pozitif yönde ilişki olduğuna işaret etmektedir (Buchi ve Gui, 2019). Üstelik hemen her yaş kademesinde ve eğitim seviyesinde bu durum önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Taner, 2013). Akıllı telefon kullanmayan, internet bağlantısı olmayan ve sosyal ağlara üyeliği bulunmayan insanlar toplum tarafından marjinal insanlar olarak görülebilmekte, bundan dolayı dışlanma tehdidiyle karşılaşmaktadır (Gui & Büchi, 2021; Herrero vd., 2021, Buchi ve Gui, 2019).

Özellikle son birkaç yıldır tüm dünyayı etkileyen Covid-19 salgını toplumların dijitalleşmesini hızlandırmış (Nagel, 2020; İvri, Sharma ve Venta-Olkkonen, 2020), dijital teknolojileri kullanma konusundaki toplumsal standartlar gözle görülür bir biçimde zorunluluk haline gelmiştir (Chawla, 2020). Bahsi geçen eylemler çağın normalini oluşturmakla birlikte aynı zamanda sosyal bir baskıyı da beraberinde getirmektedir (Gui & Büchi, 2021). Bu bağlamda sunulan araştırma ile dijital sosyal baskının, akıllı telefon bağımlılığı (ATB) üzerindeki etkisini görünür kılmak ve mevcut sınırlı literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır (H1).

Şekil 1. Araştırma Modeli

Hipotez 1 (H1): Dijital sosyal baskı akıllı telefon kullanımını pozitif yönde etkilemektedir.

Katılımcılar ve Prosedür

Araştırmanın hedef evreni Isparta il merkezi olarak belirlenmiştir. 644 kişiden elde edilen veriler ön incelemeden geçirilmiştir. 16 yanıtın özensiz doldurulduğu tespit edilmiştir. Bu özensiz yanıtlar ve uç değerleri barındıran 8 yanıt veri setinden çıkarılmıştır.

Yöntem

Sunulan çalışmada nicel araştırma tasarımı benimsenmektedir. Veriler 01.01.2022–10.01.2022 tarihleri arasında kesitsel olarak [cross-sectional] toplanmıştır. Isparta merkezindeki mahallelerin listesi çıkarılarak rastgele [random] 10 mahalle belirlenmiştir. Belirlenen mahallerde veriler yüz yüze anket yardımıyla toplanmıştır. Her ne kadar seçilen kümeler [mahalleler] randomize olarak seçilse de kümeler içinden (mahallelerde ankete katılım gösteren) katılımcılar bütçe, zaman ve diğer dış kısıtlılıklar sebebiyle olasılıklı olmayan yöntem dahilinde seçilmiştir.

Araştırma modeli Şekil 1’de sunulmaktadır. Modelde yer alan dijital sosyal baskı ve akıllı telefon bağımlılığına ait soru maddeleri Tablo 2’de gösterilmektedir.

Araştırmanın temel hipotezi (H1) kavramsal arka planda bahsedilen sosyal gerekçelere ve sınırlı sayıdaki geçmiş çalışmalara dayanmaktadır (Gui & Büchi, 2021; Herrero vd., 2021). Katılımcıların demografik faktörler özelinde akıllı telefon bağımlılıklarının (H3) ve hissettikleri dijital sosyal baskının (H2) farklılaşıp farklılaşmadığı da araştırmanın odağı kapsamındadır.

Analizler 620 yanıt üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya dair etik kurul izni 15.04.2021 tarihinde Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurul’undan 106/1 sayılı karar ile alınmıştır. Katılımcılara yönelik tanımlayıcı bilgiler Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara Dair Tanımlayıcı Bilgiler

Kategori	Tür	Katılımcı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	430	69.4
	Erkek	190	30.6
Yaş	12-18	70	11.3
	19-25	404	65.2
	26-32	98	15.8
	33-39	30	4.8
	40-46	10	1.6
	47-53	2	0.3
	54-60	4	0.6
Eğitim Düzeyi	61-67	2	0.3
	Okur-Yazar	2	.3
	İlkokul	4	.6
	Ortaokul	4	.6
	Lise	94	15.2
	Üniversite	430	69.4
Gelir Durumu (TL)	Yüksek-Lisans	56	9
	Doktora	30	4.8
	Düzenli bir gelirim yok	354	57.1
	1.000 (-)	62	10
	1.001-2.500	48	7.7
	2.501-5.000	66	10,6
	5.001-7.000	38	6.1
7.001-10.000	26	4.2	

	10.001-13.000	14	2.3
	13.001-15.000	2	0.3
	15.001-20.000	6	1
	20.001-30.000	2	0.3
	30.001-100.000	2	0.3
En çok kullanmak zorunda olduğu uygulama	Mail	16	2.6
	WhatsApp -Telegram vb.	370	59.7
	Twitter	12	1.9
	Instagram	178	28.7
	Youtube	20	3.2
	Borsa vb. uygulamalar	12	1.9
	Diğer	12	1.9
İsteyerek en çok vakit harcadığınız uygulama	Mail	4	.6
	WhatsApp -Telegram vb.	106	17.1
	Twitter	40	6.5
	Instagram	362	58.4
	Facebook	4	.6
	Youtube	78	12.6
	Twitch	4	.6
	Borsa vb. uygulamalar	4	.6
Diğer	18	2.9	

Veri Toplama Araçları

Anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde dijital sosyal baskı, ikinci bölümde akıllı telefon bağımlılığı, üçüncü bölümde ise demografik unsurları ölçmeye yarayan sorular yer almaktadır. Ölçme araçlarına yönelik bilgiler aşağıdaki alt başlıklarda sunulmaktadır.

Dijital Sosyal Baskı Ölçeği - Social Digital Pressure [SDP]

Dijital Sosyal Baskı (DSB) Gui ve Büchi (2021) tarafından üç gösterge etrafında kavramsallaştırılmıştır. Söz konusu göstergeler a) iletişim esnasında hızlı yanıt vermeyi, b) dijital yeteneklerin edimine dair sosyal beklentiyi ve c) çevrim içi olma beklentilerini kapsamaktadır. Ölçeğin güvenilirlik değeri $\alpha=.79$ olarak hesaplanırken geçerliliği ise doğrulayıcı faktör analizi ile 2.008 İtalyan üzerinde doğrulanmıştır. Erişilen DFA değerleri SB'nin ideal uyuma sahip geçerli bir ölçek olduğunu göstermektedir (s.8-9). Bu araştırma kapsamında ise SB'nin güvenilirlik değeri .73 olarak hesaplanmış olup Türk popülasyonu üzerindeki geçerliliği ise DFA ile sınıanmıştır. Sonuçlar ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu teyit etmektedir.

Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği [AB] - Smartphone Addiction Scale [SAS]

Kwon vd. tarafından 2012 yılında 197 Koreli üzerinde geliştirilmiştir. Ölçeğin Türk popülasyonu üzerindeki geçerlilik ve güvenilirliğini Noyan ve arkadaşları (2015) 367 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirmiştir.

Tablo 2. Araştırma Maddelerine ve Değişkenlerine Yönelik Basıklık, Çarpıklık ve Ortalama Değerler

	Ort. Sta.	S.S Sta.	Çarpıklık Sta.	S.H. S.H.	Basıklık Sta.	S.H. S.H.
SOSYAL BASKI	3,53	,9004	-,651	,138	,236	,276
SB1: Günlük hayatımda insanlar, mesajlarına hızlı yanıt vermeme beklerler	3,65	1,125	-,819	,138	,025	,276
SB2: Günlük hayatımda insanlar çeşitli internet uygulamalarını kullanabilmeme bekliyorlar	3,66	1,140	-,838	,138	-,166	,276
SB3: Günlük hayatımda insanlar sosyal ağ sitelerinde aktif olmama bekliyorlar	3,29	1,146	-,431	,138	-,689	,276
AKILLI TELEFON BAĞIMLILIĞI	3,01	,8420	-,067	,138	-,509	,276
AB1: Akıllı telefon kullanmaktan dolayı planladığım işleri aksatırım	3,07	1,262	-,037	,138	-1,120	,276
AB2: Akıllı telefonu kullanmaktan dolayı derslerime odaklanmakta, ödevlerimi yapmakta ve işlerimi tamamlamakta güçlük çekerim	3,12	1,295	-,118	,138	-1,139	,276
AB3: Akıllı telefon kullanmaktan dolayı el bileğimde veya ensemdede ağrı hissederim.	2,85	1,228	,123	,138	-1,086	,276
AB4: Akıllı telefonumun yanımda olmamasına tahammül edemem	3,19	1,335	-,112	,138	-1,235	,276

Uyarlamada faktör dağılımı tek bir boyutta toplanmış olup madde sayısında da azalma yaşanmıştır. Güvenilirlik değeri $\alpha=.87$, test tekrar test değeri $r=.92$ olarak hesaplanmıştır. Geçerliliği ise eş zamanlı geçerlilik yöntemi ile sağlanmıştır. Benzer ölçeklerle pozitif korelasyon göstermiştir. Nihai formun Türk popülasyonu üzerinde geçerli ve güvenilir olduğu gözlenmiştir. Bu araştırma kapsamında AB'nin güvenilirliği .85 olarak hesaplanmış geçerliliği ise DFA ile doğrulanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu (KBF)

KBF katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir durumu gibi demografik bilgilerini içermektedir. Ayrıca katılımcıların normal yaşamlarında en çok kullanmak zorunda oldukları uygulamanın hangisi olduğu ve isteyerek en çok hangi uygulamayı kullandıkları da sorulmuştur.

Bulgular

Veriler IBM SPSS 24.0 ve IBM AMOS aracılığıyla çözümlenmiştir. Verilere ait basıklık, çarpıklık ve çok değişkenlilik (multivariate) değerleri Tablo 2'de sunulmaktadır. Parametrik testler uygulanmıştır. Araştırma temel hipotezine (H1) ek olarak demografik faktörler özelinde katılımcıların akıllı telefon bağımlılıklarının (H3) ve algıladıkları dijital sosyal baskının (H2) farklılaşma durumları da raporlanmıştır.

AB5: Kullanmasam da akıllı telefonum aklımdadır	3,09	1,205	-,101	,138	-1,011	,276
AB6: Günlük yaşamımı aksatmasına rağmen akıllı telefonumu kullanmaktan vazgeçmem	3,12	1,251	-,141	,138	-1,048	,276
AB7: İnsanların Twitter veya Facebook üzerindeki konuşmalarını kaçırmamak için sürekli akıllı telefonumu kontrol ederim	2,47	1,214	,620	,138	-,595	,276
AB8: Akıllı telefonumu hedeflediğimden daha uzun süre kullandırım	3,41	1,159	-,449	,138	-,745	,276
AB9: Çevremdeki insanlar akıllı telefonumu çok fazla kullandığını söylerler.	2,77	1,183	,240	,138	-,984	,276

Multivariate ve basıklık/çarpıklık değerleri (Skewness & Kurtosis ± 2) verilerin normal dağıldığına işaret etmektedir (Kim, 2013).

Dijital sosyal başının akıllı telefon bağımlılığı üzerindeki etkisini keşfedilmek amacıyla Şekil 2'de yer alan Yapısal Eşitlik Modeli tasarlanmıştır.

Modele ait uyum indekslerinin (Chi-Square =187.576; df=64) ilk evrede ideal aralıkta yer aldığı görülse de modifikasyon indeksleri doğrultusunda modelin mükemmel uyum gösterebilecek tarzda geliştirilebileceği gözlenmiştir.

Tablo 3. Model Uyum İndeksleri

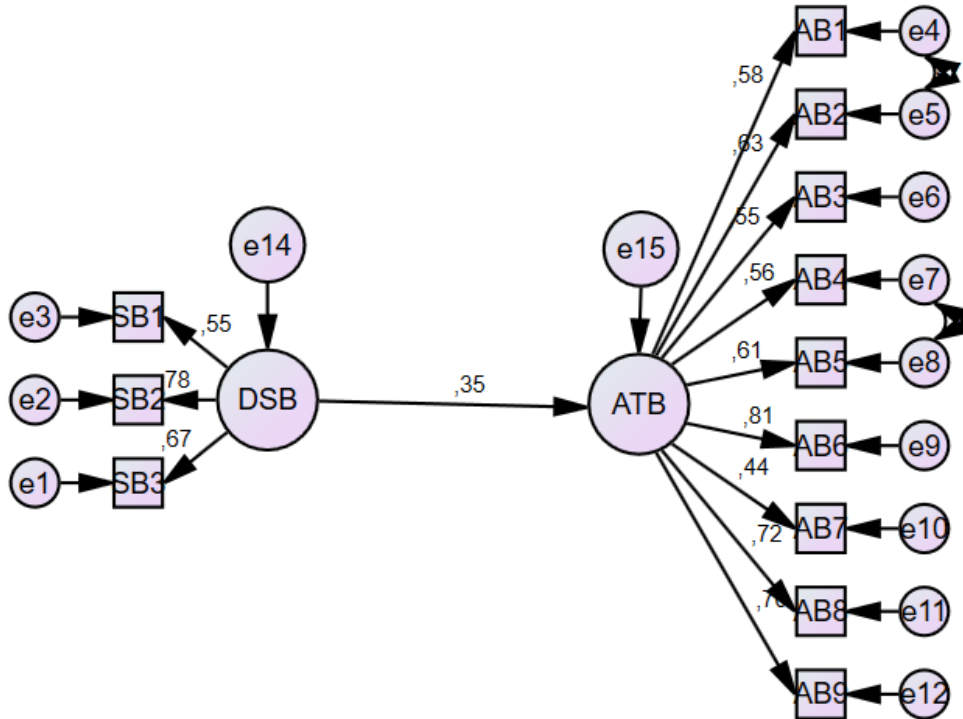
Model Uyum İndeksleri	Elde Edilen Uyum Değerleri		Uyum Değer Kriterleri	
	Model 1	Model 2	Kabul Edilebilir Uyum	Mükemmel Uyum
X ²	171,481	74,545	0<X ² /df<5	0<X ² /df<3
df	53	51	-	-
X ² /df	3,235	1,462	-	-
RMSEA	,085	,039	0.00 ≤ RMSEA ≤ 0.10	0.00 ≤ RMSEA ≤ 0.05
SRMR	,0555	,0409	0.00 ≤ SRMR ≤ 0.8	0.00 ≤ SRMR ≤ 0.05
GFI	,908	,964	0.90 ≤ GFI ≤ 1.0	0.90 ≤ GFI ≤ 1.0
CFI	,900	,980	0.90 ≤ CFI ≤ 1.0	0.90 ≤ CFI ≤ 1.0
NFI	,863	,941	0.90 ≤ NFI ≤ 1.0	0.90 ≤ NFI ≤ 1.0
IFI	,901	,980	0.90 ≤ IFI ≤ 1.0	0.90 ≤ IFI ≤ 1.0
TLI	,876	,974	0.90 ≤ TFI ≤ 1.0	0.90 ≤ TFI ≤ 1.0
RFI	,830	,923	0.90 ≤ RFI ≤ 1.0	0.90 ≤ RFI ≤ 1.0

Kaynak: (Bayram, 2010; Iacobucci, 2010)

Modifikasyon indeksleri doğrultusunda AB1-AB2 ve AB4-AB5 maddeleri arasında kovaryans bağlantıları kurulmuştur. Ardından çözümlene yeniden gerçekleştirilerek modelin mükemmel uyum değerlerine

sahip olduğu gözlenmiştir. Tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu saptanmıştır. Standart ve standart olmayan değerler Tablo 4'te aktarılmaktadır.

Şekil 2. Araştırma Modelinin Test Edilmesi: Standart YEM Değerleri

Tablo 4. Dijital Sosyal Baskının Akıllı Telefon Kullanımı Üzerine Etkisi YEM Modeli

			β_1^*	β_2^{**}	S.E.	C.R.	P
Yapısal Model							
ATB***	<---	DSB****	0,332	0,352	0,075	4,428	***
Ölçüm Modeli							
SB3	<---	DSB	1	0,674			
SB2	<---	DSB	1,158	0,785	0,148	7,8	***
SB1	<---	DSB	0,801	0,55	0,107	7,485	***
AB1	<---	ATB	1	0,577			
AB2	<---	ATB	1,12	0,63	0,095	11,834	***
AB3	<---	ATB	0,925	0,548	0,119	7,742	***
AB4	<---	ATB	1,031	0,563	0,131	7,868	***
AB5	<---	ATB	1,002	0,605	0,121	8,3	***
AB6	<---	ATB	1,395	0,812	0,14	9,955	***
AB7	<---	ATB	0,737	0,442	0,113	6,539	***
AB8	<---	ATB	1,149	0,722	0,123	9,337	***
AB9	<---	ATB	1,132	0,696	0,124	9,132	***

* β_1 = Tahmin (Estimate);** β_2 = Standart Tahmin (standart estimate);

***ATB: Akıllı Telefon Bağımlılığı;

****DSB: Dijital Sosyal Baskı

Tablo 4'te yer alan sonuçlar, dijital sosyal baskının akıllı telefon bağımlılığı üzerinde pozitif yönde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir ($\beta=.332$; $p<.01$). Dolayısıyla bu sonuçtan hareketle araştırmanın temel hipotezi (H1) desteklenmektedir. Artan dijital sosyal baskı insanların akıllı telefon bağımlısı olmasında etkili bir faktördür.

Katılımcıların demografik faktörler özelinde, hissettiği dijital sosyal baskının farklılaşp farklılaşmadığını konu

alan H2'ye yönelik değerlendirmeler ise şu şekildedir. Cinsiyete göre katılımcıların hissettiği dijital sosyal baskı farklılaşmamaktadır ($t=-.287$; $p>.05$). Yaş, eğitim, gelir düzeyi, "en çok kullanmak zorunda olunan uygulama" ve "isteyerek en çok vakit geçirilen uygulamaya" göre ise katılımcıların hissettikleri dijital sosyal baskının yalnızca eğitim durumu kategorisinde farklılaştığı görülmüştür. ANOVA değerleri aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 5. DSB'nin Demografik Faktörler Özelinde Farklılaşma Durumu ANOVA Testi

Dijital Sosyal Baskı	Homojenlik	Kategori	Kareler Toplamı	SD	Ort. Kare	F	p
Yaş	$p>.05$	Gruplar arası	13,556	24	1,130	1,304	,215
		Gruplar içi	257,312	594	,866		
Eğitim durumunuz	$p>.05$	Gruplar arası	19,291	24	1,608	3,028	,000
		Gruplar içi	157,680	594	,531		
Aylık Gelir Durumunuz	$p>.05$	Gruplar arası	42,700	24	3,558	,928	,520
		Gruplar içi	1139,394	594	3,836		
En çok kullanmak zorunda olduğunuz uygulama aşağıdakilerden hangisidir	$p>.05$	Gruplar arası	21,689	24	1,807	,726	,726
		Gruplar içi	739,485	594	2,490		
İsteyerek en çok vakit harcadığınız uygulama nedir	$p>.05$	Gruplar arası	18,586	24	1,549	,692	,759
		Gruplar içi	664,256	594	2,237		

Tablo 5'te yer alan değerlerden hareketle katılımcıların hissettiği dijital sosyal baskının yalnızca eğitim düzeyine göre farklılaştığı görülmektedir ($F=3,028$; $p<.05$). Bu bağlamda ikili gruplar arasındaki karşılaştırmalar Post Hoc-Tukey Testi ile analiz edilmiştir. Liseli katılımcıların hissettiği dijital sosyal baskının; üniversitelilere ($.54461^*$), yüksek lisans derecesindekilere ($-.93110^*$) ve doktora derecesindekilere ($-.91206^*$) göre daha az olduğu görülmektedir.

Akıllı telefon bağımlılığının demografik faktörler özelinde farklılaşp farklılaşmadığını konu alan H3'nin analizine yönelik test ve bulgular ise şu şekildedir. Cinsiyete göre akıllı telefon bağımlılığı farklılaşmamaktadır ($t= 1,084$; $p>.05$). Yaş, eğitim durumu ve aylık gelir gibi diğer demografik faktörler özelindeki farklılaşma durumlarını görebilmek amacıyla ANOVA testi gerçekleştirilmiştir.

1 2 3 4 5 6 7

Tablo 6. AB'nin Demografik Faktörler Özelinde Farklılaşma Durumu ANOVA Testi

Akıllı Telefon Bağımlılığı	Homojenlik	Kategori	Kareler Toplamı	SD	Ort. Kare	F	p
Yaş	p>.05	Gruplar arası	1,993	6	,332	,464	,835
		Gruplar içi	217,080	303	,716		
Eğitim Durumu	p>.05	Gruplar arası	10,729	5	2,146	3,131	,009
		Gruplar içi	208,345	304	,685		
Gelir Durumu	p>.05	Gruplar arası	2,188	7	,313	,435	,880
		Gruplar içi	216,886	302	,718		
En çok kullanmak zorunda oldukları uygulamaya göre farklılaşma durumları	p>.05	Gruplar arası	7,731	6	1,289	1,847	,090
		Gruplar içi	211,342	303	,697		
İsteyerek en çok vakit harcadıkları uygulamaya göre farklılaşma durumları	p<.05	Gruplar arası	21,679	8	2,710	4,132	,000
		Gruplar içi	197,395	301	,656		

Eğitim kademesine göre katılımcıların akıllı telefon bağımlılık düzeyleri anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($p<.05$). Tukey tablo değerleri yüksek lisans düzeyinde eğitim seviyesine sahip kişilerin lise seviyesindeki katılımcılara kıyasla daha fazla (75084) akıllı telefon bağımlısı olduğunu göstermektedir. Kullanıcıların isteyerek ve severek en çok kullandığı sosyal uygulama tercihlerine göre akıllı telefon bağımlılıklarının farklılaşma durumları ise Games-Howell testi ile analiz edilmiştir.

Severek ve isteyerek en çok whatsapp uygulamasını kullanmayı tercih eden kişiler, Twitch (79455*) ve borsayla ilgili uygulamaları (1,40566*) tercih edenlere göre daha fazla akıllı telefon bağımlısıdır (Games-Howell). Zamanının büyük çoğunluğunu severek ve isteyerek Twitter'da geçirmeyi isteyen kişiler ise yine benzer şekilde Twitch (1,03376*) ve borsa uygulaması (1,64487*) kullanmayı tercih edenlere kıyasla daha fazla akıllı telefon bağımlısıdır (Games-Howell). Instagram kullanımını (severek ve isteyerek) tercih edenlerin ise, Youtube'da zaman harcamayı tercih edenlere göre daha fazla akıllı telefon bağımlısı olduğu tahmin edilmektedir.

Tartışma

Araştırma nihayetinde, dijital sosyal baskının akıllı telefon bağımlılığı üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Buna göre artan dijital sosyal baskı insanların akıllı telefon bağımlısı olmasında etkili bir faktördür. Katılımcıların hissettiği dijital sosyal baskı demografik faktörler özelinde yalnızca eğitim durumu kategorisinde farklılaşmaktadır. Liseli katılımcılar; üniversiteli, yüksek lisans dereceli ve doktoralı kişilere göre daha az dijital sosyal baskı hissetmektedir, akıllı telefon bağımlılığı konusunda da yüksek lisans seviyesindekilere daha az puana sahiptirler.

Araştırma bulgularının da gösterdiği üzere dijital teknolojilerin neden olduğu olumsuz sonuçlar oldukça belirgin bir biçimde hemen her kademedeki kendisini göstermektedir. Bu nedenle söz konusu teknolojinin neden olduğu olumsuz durumlar literatürde sıkça tartışılan bir konu haline gelmiştir (Webster vd., 2021; Fullwood vd., 2016; Jesse, 2015; Ting vd., 2011). İnsanlar günümüzde dijital platformlara dahil olmakla kalmayıp aynı zamanda bu etkileşim ağlarının etkisiyle bir sosyal baskıya da maruz kalmaktadır. Dolayısıyla insan yaşamının vazgeçilmez bir unsuru haline gelen akıllı telefonlara karşı bu denli bağımlı oluşun ardında yatan faktörlerden önemli bir tanesi de hissedilen dijital sosyal baskıdır. H1 test sonuçları dijital sosyal baskının akıllı telefon bağımlılığını artırdığını öngörmektedir. Fakat söz konusu baskının yalnızca toplumsal tabanda kendiliğinden geliştiği de

söylenememektedir. Bhargava ve Velasquez (2021) teknoloji şirketlerinin, kullanıcıların daha sık ilgili teknolojileri kullanmaları için psikolojik manipülasyon tekniklerinden yararlandıklarını ve kasıtlı olarak kullanıcıları bağımlı hale getirdiklerini belirtmektedir.

Yapay zekânın gelişimiyle birlikte sosyal mecralardaki beğeni, yorum ve diğer dijital izler üzerinden toplanan veriler insan alışkanlıklarına özgü berrak çıkarımlar ortaya koymaya başlamıştır (Huang ve Rust, 2021). Böylece teknoloji tasarımcıları kullanıcıları daha yakından tanıma fırsatına kavuşarak, kullanıcıların ilgisi doğrultusunda içerikleri karşısına çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu durum insanların dijital platformlarda daha sık vakit geçirmesine ve akıllı cihazları daha sık kullanmasına neden olmaktadır (Macit vd., 2018; Öztürk, 2021). Ayrıca Whatsapp gibi temel mesajlaşma uygulamalarında insanların en son ne zaman çevrim içi olduğunu ifşa eden tasarım detayları söz konusudur. İnsanlar Whatsapp'ta uzun süre çevrim içi olmadığına bu durum sosyal çevre için bir merak ve endişe kaynağı haline gelmiştir. Blabst ve Diefenbach (2017) Whatsapp'ta okundu bilgisi açık olan kişilerin okundu bilgisi kapalı olan kişilere göre daha fazla strese maruz kaldığını belirtmektedir. Bu kapsamda hissedilen dijital sosyal baskı, toplum sağlığı açısından da önemli bir konudur ve çeşitli çözümlerin geliştirilmesi elzemdir. Araştırmalar söz konusu teknolojilerin belirli bir denge gözetilerek bilinçli bir biçimde kullanılmasını önermektedir (Güler vd., 2022; Jesse, 2015; Noyan vd., 2015). Literatürdeki önerilere ek olarak bu araştırma kapsamında ulaşılan bulgulardan hareketle, dijital sosyal baskıya yönelik bir farkındalığın oluşturulması gerektiği de önerilmektedir.

Bu farkındalığı oluşturmanın çeşitli yolları mevcuttur. Sunulan çalışmadaki bulgular katılımcıların hissettiği dijital sosyal baskının her üst eğitim kademesinde giderek arttığını göstermektedir. Eğitimli kişilerin ve içinde yaşadıkları sosyal çevrelerin bu farkındalığa yeterince sahip olmaması şaşırtıcı değildir. Araştırmalar (Lucking vd., 2012; Singh, 2021) bulut bilişim sistemleri, mobil iletişim teknolojileri, dijital sınıflar ve benzer gelişmelerin eğitim sektöründe giderek kök saldığını ve durumun bir standart haline geldiğini göstermektedir. Dolayısıyla eğitim müfredatlarına çeşitli eğitim politikaları entegre edilerek dijital sosyal baskı farkındalığı kazandırılabilir ve akıllı telefon bağımlılığı gibi problemlere karşı önlem alınabilir. Aksi takdirde kullanıcıların yüksek eğitim seviyesine sahip olmasına rağmen konuya duyarsızlaşması kaçınılmazdır. Dijital sosyal baskının bir özel alan ihlaline sebep olduğu toplumsal tabanda yaygınlaştırılmalıdır. Akıllı telefon bağımlılığını iyileştirmeye yönelik

politikalara katkı sağlamada dijital sosyal baskının rolü göz önünde bulundurulmalıdır.

Telefon kullanımının gün içinde giderek uzaması ve sabah uyanır uyanmaz telefonu ele alma isteği gibi birçok fiziksel ve bilişsel göstergeye sahip olan akıllı telefon bağımlılığı dünyanın dört bir yanında, üzerine tartışmalar sürdürülen güncel bir konudur. Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar ile tutarlı olarak geçmiş araştırmalar da gençler arasında akıllı telefon bağımlılığının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir, özellikle genç ergenler (15-16 yaş) diğer gruplara kıyasla daha bağımlı gruplardır (Olson vd., 2022; Haug vd., 2015). Covid 19 sebebiyle pandemi döneminde evden eğitime devam edilmesi yönündeki hükümet politikaları da öğrencilerin akıllı telefon kullanımını üzerinde pozitif bir etki oluşturmuştur. Dolayısıyla son dönemde gerçekleştirilen araştırmalarda bağımlılık düzeyinin daha alt gruplardaki çocuk kullanıcılar özelinde de artış gösterdiği aktarılmaktadır (Nasution, 2021; Olson vd, 2022). Tüm bu sonuçlardan hareketle bireylerin maruz kaldığı dijital sosyal baskı kontrol altına alınması gereken bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Böylece akıllı telefon bağımlılığının azalacağı öngörülebilir. Her ne kadar kimi dijital uygulamalarda ekranda geçirilen süre kullanıcıya gösterilerek yüksek kullanım bildirimleri kullanıcılara iletiliyor olsa da bulgular bu girişimlerin yeterli olmadığına işaret etmektedir.

Sunulan araştırma birtakım sınırlılıklara sahiptir. Araştırma verileri olasılıklı olmayan örneklem üzerinden toplanmıştır. Bu nedenle sonuçlar tüm toplum üzerine genellenemez fakat benzer gruplar üzerinde çıkarım yapabilmek adına verimli bir ön bilgi sağlamaktadır. Zaman, bütçe gibi kısıtlılıklar nedeniyle araştırma tasarımı kesitseldir (cross-sectional). Farklı zaman ve popülasyon dilimleri üzerinde yeni araştırmaların gerçekleştirilmesi ve

boylamsal sonuçların elde edilmesi önerilmektedir. Spesifik dijital platformlara odaklanan yeni araştırmalar gerçekleştirilmesi önemlidir. Bu araştırma sonuçlarına dayanarak Instagram'da vakit geçirmeyi tercih eden kişilerin Youtube, Twitch ve Borsa uygulamalarında vakit geçirenlere kıyasla daha fazla akıllı telefon bağımlısı olduğu ve lise öğrencilerinin daha fazla dijital sosyal baskı hissettikleri teşhis edilmiştir. Benzer temalarda gerçekleştirilecek yeni araştırmalar ile daha geniş kapsamlı bir çıkarım haritası ortaya koyulabilir.

Beyannameleler

Etik Onay ve Katılma İzni

Bu çalışmaya başlamak için gerekli etik kurul izni 20.04.2021 tarih, 106/1 karar sayısı ile Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurul'undan alınmıştır. Çalışma sürecinde bildirilen etik kurallara dikkat edilmiş ve katılımcılardan onam formu alınmıştır.

Yayın İzni

Uygulanamaz.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Uygulanamaz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

AD ve ŞG çalışmanın tasarımını oluşturmuştur. ŞG veri toplama aşamasını yürütmüştür. Şİ verileri analiz etmiştir. AD ve ŞG makalenin taslağını oluşturmuş ve AD kritik revizyonunu üstlenmiştir. Tüm yazarlar makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Kaynaklar

Asch, E. S. (1955). Opinions and Social Pressure. *Scientific American*, 193(5), 31-35.

Blabst, N., & Diefenbach, S. (2017, July). WhatsApp and Wellbeing: A study on WhatsApp usage, communication quality and stress. In *Proceedings of the 31st International BCS Human Computer Interaction Conference (HCI 2017)* 31 (pp. 1-6).

Bhargava, V. R., & Velasquez, M. (2021). Ethics of the attention economy: The problem of social media addiction. *Business Ethics Quarterly*, 31(3), 321-359.

Boyd, D. M. (2008). *American teen sociality in networked publics*. Unpublished Doctoral Thesis, University of California, Berkeley.

Olson, J. A., Sandra, D. A., Colucci, É. S., Al Bikaii, A., Chmoulevitch, D., Nahas, J., ... & Veissière, S. P. (2022). Smartphone addiction is increasing across the world: A meta-analysis of 24 countries. *Computers in Human Behavior*, 129, 107138.

Chawla, A. (2020). *Coronavirus (COVID-19) – 'Zoom' application boon or bane*. Available at SSRN 3606716.

Haug, S., Castro, R. P., Kwon, M., Filler, A., Kowatsch, T., & Schaub, M. P. (2015). Smartphone use and smartphone addiction among young people in Switzerland. *Journal of behavioral addictions*, 4(4), 299-307.

Freedman J.L., Sears D.O. ve Carlsmith J.M. (1993). *Sosyal Psikoloji (A. Dönmez, Çev.)*, (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Fullwood, C., James, B., & Chen-Wilson, C. (2016). Self-concept clarity and online self presentation in adolescents. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 19(12), 716-720.

Gui, M., & Büchi, M. (2021). From use to overuse: Digital inequality in the age of communication abundance. *Social Science Computer Review*, 39(1), 3-19.

Güler, Ş., Şahin, Y. & Balcı, E. V. (2022). Sosyal Medyada Çevrimiçi Benlik Sunumunun Öznel İyi Oluş Üzerine Etkisi: Instagram Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 9 (1), 361-380. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.993055>

Herrero, J., Torres, A., Vivas, P., Arenas, A.E. ve Urueña, A. (2021). Examining the empirical links between digital social pressure, personality, psychological distress, social support, users' residential living conditions, and smartphone addiction. *Social Science Computer Review*, 0894439321998357.

Huang, M. H., & Rust, R. T. (2021). A strategic framework for artificial intelligence in marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 49(1), 30-50.

İivari, N., Sharma, S., & Ventä-Olkkonen, L. (2020). Digital transformation of everyday life—How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care?. *International Journal of Information Management*, 55, 102183.

Jesse, G. R. (2015). Smartphone and app usage among college students: Using smartphones effectively for social and

educational needs. In Proceedings of the EDSIG Conference (No. 3424).

Kwon, M., Lee, J. Y., Won, W. Y., Park, J. W., Min, J. A., Hahn, C., ... & Kim, D. J. (2013). Development and validation of a smartphone addiction scale (SAS). *PLoS one*, 8(2), e56936.

Liang, J., & Leung, L. (2018). Comparing smartphone addiction: The prevalence, predictors, and negative consequences in Hong Kong and Mainland China. *The Journal of Social Media in Society*, 7(2), 297-322.

Luckin, R., Bligh, B., Manches, A., Ainsworth, S., Crook, C., & Noss, R. (2012). Decoding learning: The proof, promise and potential of digital education. <https://apo.org.au/node/32254>.

Nagel, L. (2020). The influence of the COVID-19 pandemic on the digital transformation of work. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 40(9/10), 861-875.

Neumann E.N. (1998). *Kamuoyu, suskunluk sarmalının keşfi*. (1. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi.

Noyan, C. O., Enez Darçın, A., Nurmedov, S., Yılmaz, O., & Dilbaz, N. (2015). Akıllı telefon bağımlılığı ölçeğinin kısa formunun üniversite öğrencilerinde Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(1), 73-81.

Macit, H. B., Macit, G., & Güngör, O. (2018). A research on social media addiction and dopamine driven feedback. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(3), 882-897.

Öztürk, E. (2021). Sosyal Medyadan Kaçış Bir Çözüm mü? Sosyal İkiyem Belgeseli Üzerine Bir Değerlendirme. *Yeni Medya*, (10), 160-163.

Singh, M. N. (2021). Inroad of digital technology in education: Age of digital classroom. *Higher Education for the Future*, 8(1), 20-30.

Taner, N. (2013). Kullanıcıların Akıllı Telefonları Değerlendirmeleri: Kastamonu Şehir Merkezinde Bir Değerlendirme. *Business & Management Studies: An International Journal*, 1(2), 127-140.

Ting, D. H., Lim, S. F., Patanmacia, T. S., Low, C. G., & Ker, G. C. (2011). Dependency on smartphone and the impact on purchase behaviour. *Young consumers*, 12(3), 193-203.

Wearesocial (15.02.2022). Digital 2022: Turkey. <https://datareportal.com/reports/digital-2022-turkey>. Erişim Tarihi: 29.07.2022.

Webster, D., Dunne, L., & Hunter, R. (2021). Association between social networks and subjective well-being in adolescents: A systematic review. *Youth & Society*, 53(2), 175-210.

Lee, C., & Lee, S. J. (2017). Prevalence and predictors of smartphone addiction proneness among Korean adolescents. *Children and Youth Services Review*. 77, 10-17. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2017.04.002>

Vujić, A., & Szabo, A. (2022). Hedonic use, stress, and life satisfaction as predictors of smartphone addiction. *Addictive Behaviors Reports*, 15, 100411.